

Poëziealbum en persoonsbewijs

Het poesiealbum

Een poesiealbum (of kortweg poesie) of poëziealbum is een album waarin kleine gedichten en versjes van vriend(inn)en worden verzameld. Het begrip poesiealbum is ontstaan doordat de eerste exemplaren geïmporteerd werden uit Duitsland. Deze boekjes droegen het opschrift Poesie, Duits voor poëzie, dat met de Nederlandse oe-klank, zoals in poes, werd uitgesproken.

Het poesiealbum behoort al zo'n 175 jaar tot het domein van opgroeiende meisjes. Jongens doen daar nauwelijks aan mee. De voorloper van het moderne poesiealbum, het album amicorum, was daarentegen bij uitstek een mannenaangelegenheid. Aristocraten, studenten en kunstenaars bezwoeren elkaar in de vriendenboeken op barokke wijze hun eeuwige trouw. Hun romantische kijk op vriendschappen brachten zij onder woorden in lange verzen, vaak overgeschreven uit het werk van populaire dichters.

Veel meisjes van pakweg vier tot twaalf jaar vragen aan familieleden, vrienden, hun juffrouwen en meesters, of aan wie ze er dan ook voor in aanmerking vinden komen, of ze een stukje in hun poesiealbum willen schrijven. Daarvoor wordt het album zo nodig uitgeleend en meestal schrijven deze mensen een versje over uit een ander album of een bekend gedicht. Het gedichtje wordt ondertekend met "ter herinnering aan je beste vriendin" of iets vergelijkbaars.

Soms wordt er ook de geboortedag

bijgezet van de schrijver of schrijfster die je dan zeker niet mag vergeten. Het handgeschreven gedicht komt meestal op de rechterbladzijde. Op de linkerpagina wordt dan een "poesieplaatje" geplakt of komt een tekening of andersoortige illustratie. Ten slotte worden er, bijvoorbeeld op de hoeken, allerlei versieringen aangebracht en de beginletters van regels verfraaid waarna het album wordt teruggegeven aan de eigenaar of eigenares.

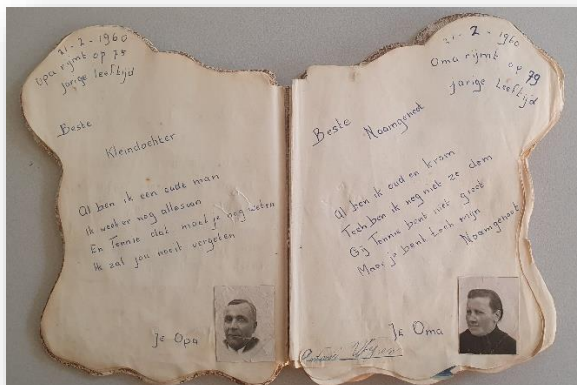
Een bekend gedichtje is: *"Ik lag in mijn tuintje en sliep. Toen kwam er een engel die riep: "....., Je moet ontwaken, om voor ..... een versje te maken".*

En wie kent niet het prachtige vers: *"Rozen verwelken, schepen vergaan, maar onze vriendschap blijft altijd bestaan"* dat in bijna geen enkel poesiealbum van pakweg halfweg de 20ste eeuw ontbreekt. Het vers raakte zelfs zo ingeburgerd dat het verleidelijk werd om het te parodiëren: *"Kousen verslijten, sokken vergaan, zit niet te melken, doe er wat aan."*

In mijn stamboomonderzoek gaat het mij allang niet meer om zo ver mogelijk terug te gaan in de tijd. Net als veel genealogen ben ik in die valkuil getrapt. Hoe veel beter zou het zijn geweest als ik bij mijn ouders het nodige had gevraagd en ook had doorgevraagd. Of als ik mijn ooms en tantes toen had bezocht en daar hun verhalen had opgetekend. Nu ze zijn overleden ben ik te laat.

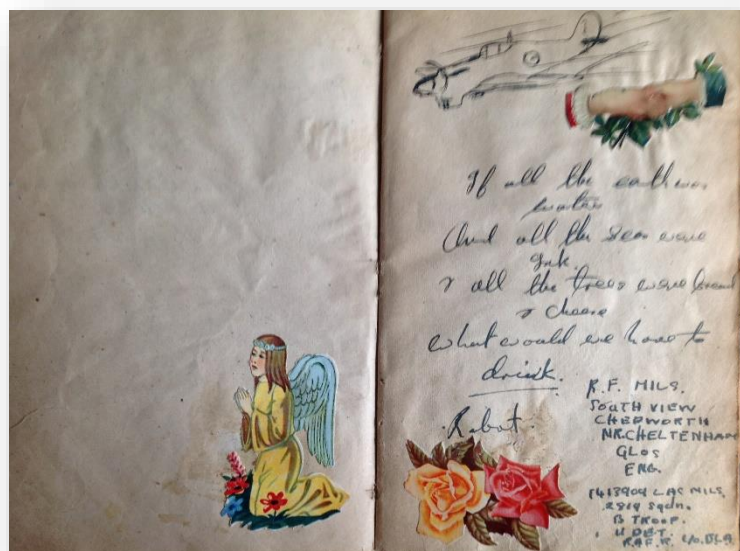
Het verhaal, het vlees op de botten, is zoveel leuker dan alleen de data, het geraamte. Natuurlijk moet je dat geraamte wel hebben maar ik had eerder tot het inzicht willen komen dat dat wat in de archieven ligt ik altijd nog wel kan opzoeken zodra die generaties voor mij zijn overleden.

Twee van mijn zussen hebben een mooi poëzie album. Ik heb een album bij mijn oudere zus opgevraagd. Het is een kostbaar document uit haar jeugd. Velen, waaronder ikzelf, hebben daarin toen een versje geschreven. Ook de versjes van mijn ouders en mijn grootouders kom ik tegen. Van mijn opa en oma is er zelfs een foto bijgeplakt.

Dat zijn best unieke en mij dierbare foto's die van oorsprong op een persoonsbewijs hebben gezeten. Aan het persoonsbewijs zitten vaak nare herinneringen. Ze werden enkele jaren na de bevrijding weggegooid of, zoals in dit geval, verknipt. Jammer, want op het persoonsbewijs staat bijvoorbeeld ook de vingerafdruk van de eigenaar. Maar dat historisch besef had je als kind toen niet.

Al eerder trof ik in een poësiealbum van een lid van onze heemkundekring gedichten van Engelse en Canadese militairen die bij die familie op bezoek gingen en er thee dronken. Op het grondgebied van Nistelrode werd kort na haar bevrijding een vliegveld "Heesch B.88" aangelegd wat de naam meekreeg van het naburig dorp. Om na de oorlog deze mensen te kunnen traceren kan het een handige bron zijn, zeker als er hun persoonlijke gegevens bij staan.

Plaatjes zoeken, die uitknippen en gebruiken voor bij een thema werd gestimuleerd op school. Geïllustreerde tijdschriften zoals de Beatrijs, Margriet en Libelle en de Katholieke Illustratie waarop onze overburen waren geabonneerd, waren daarvoor goede bronnen. Velen in ons dorp hadden in die naoorlogse jaren geen eigen fototoestel. Mijn grootouders van vaders kant waren in de zomer van 1915 afgebrand en de enkele foto's, zo ze die al hadden, zullen wel niet de eerste zaken en documenten geweest zijn die meteen veilig gesteld moesten worden. Het 'gemengd' vee van hun boerderijtje en de brandassurantiepolis was bijvoorbeeld veel belangrijker. Omdat er toen nog 6 boerderijen meer in vlammen opgingen werden de mensen uit de buurtschappen in de daaropvolgende weken uitgenodigd om 'met een scherp hiep' de stenen te komen bikken. Hergebruik en duurzaamheid, ook toen al. Burenhulp, toen vanzelfsprekend maar kom er vandaag de dag maar eens om.

Het persoonsbewijs

Voorbeeld buitenzijde van een persoonsbewijs.

Voorbeeld binnenzijde van een persoonsbewijs

Het persoonsbewijs (PB) was een identiteitskaart (ID) die op aandringen van de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog werd ingevoerd door de Nederlandse secretarissen-generaal. In april 1941 werden alle Nederlanders van vijftien jaar en ouder verplicht tot het bezit van een persoonsbewijs.

Het persoonsbewijs was ontwikkeld door de Nederlandse ambtenaar Jacobus Lambertus Lentz. In samenwerking met de Duitse bezetter wist Lentz een document te ontwikkelen dat het beste persoonsbewijs van Europa genoemd kon worden. Het is het Nederlandse verzet eigenlijk nooit gelukt om dit persoonsbewijs goed te vervalsen en na te maken. Dit had mede te maken met de inktsoort die voor het persoonsbewijs werd gebruikt: onder een kwartslamp werd de inkt onzichtbaar. Ook reageerde het karton van het persoonsbewijs met aceton, waardoor veranderingen in de geschreven tekst direct opvielen. Verder was het niet mogelijk om de pasfoto in het persoonsbewijs te verwijderen. Hierdoor werd een doorzichtige zegel aan de achterkant verbroken, waarop een vingerafdruk stond. De lijm van de zegel was buitengewoon moeilijk te verbreken, zonder dat de zegel ook verbrak. De vingerafdruk op de achterkant van de pasfoto moest weer overeenkomen met de vingerafdruk aan de linkerkant. Vervalsingen met een pasfoto waren daarom vrijwel uitgesloten.

Om het kopiëren moeilijker te maken werd een schaduwarchief van de persoonsbewijzen bijgehouden, zodat vervalste nummers zouden opvallen (deze nummers staan geheel bovenaan het persoonsbewijs). Het persoonsbewijs verschaftte de Duitse bezetter een krachtig administratief middel voor zijn onderdrukingspolitiek.

Het bewijs had op de voorkant een pasfoto. Andere gegevens die het bevatte waren:

- de vingerafdruk van de betrokkene
- de woonplaats van de betrokkene
- de geboortedatum en het geslacht.

Datum van afgifte en nummer van het persoonsbewijs werden aangetekend in de gemeentelijke administratie, op de persoonskaart van die persoon. Op deze manier werd een vrijwel sluitende maatschappelijke herkenning gerealiseerd. Indien de SS iemand zocht dan was een vrijwel complete opgave beschikbaar. Dat maakte het persoonsbewijs, tezamen met het bijna niet te vervalsen karakter, tot een machtig hulpmiddel. Voor Joden was het persoonsbewijs ook nog aan de voor- en achterzijde bedrukt met een grote zwarte J.

Van het schaduwarchief van persoonsbewijzen is door een op 11 april 1944 uitgevoerd bombardement en daaropvolgende brand veel verloren gegaan. Het restant werd uit kostenoverwegingen in 1962 vernietigd.

Bronnen:

Wikipedia v.w.b. poesiealbum en persoonskaart

Traditie 1995, nr. 3, 20-23

Eigen archief en collectie

Poesiealbum Mevr. A. van Lieshout – van Grinsven